

Αθήνα 9-9-2008

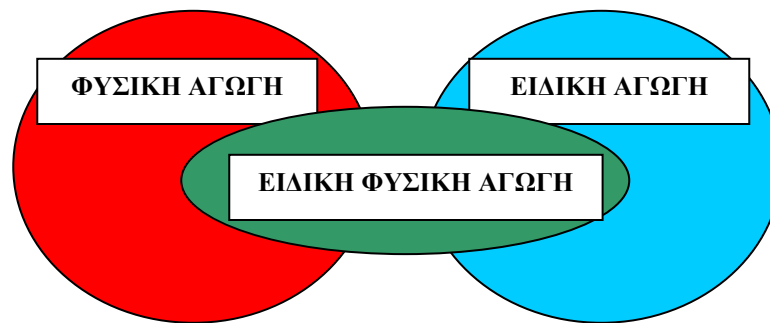
**Η ανάγκη επανασχεδιασμού των αναλυτικών προγραμμάτων
σπουδών της ειδικής φυσικής αγωγής**
(δημοσιεύτηκε στο 2^ο ΠΕΚ Αθήνας στις 9-9-2008)

Νικόλαος Τριπόδης σχολικός σύμβουλος φυσικής αγωγής
Καλλιρρόη Νταλαχάνη, εκπαιδευτικός φυσικής αγωγής

Επιμέλεια κειμένου: Άντα Σκουλά, εκπαιδευτικός γαλλικής φιλολογίας

Το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών στην ειδική φυσική αγωγή κινείται σε δύο επίπεδα: α. της φυσικής αγωγής και β. της ειδικής αγωγής.

Σχηματικά αυτό θα μπορούσε ν' αποδοθεί ως εξής:

Το πρόγραμμα της ειδικής φυσικής αγωγής αποτελεί σημαντικό μέρος του συνολικού σχολικού προγράμματος συμβάλλοντας στην κοινωνική, συναισθηματική, νοητική, καθώς και στη φυσική ανάπτυξη των μαθητών με αναπηρία.

Από τη μελέτη που πραγματοποιήσαμε στα αναλυτικά προγράμματα σπουδών ειδικής φυσικής αγωγής χωρών που θεωρούνται προηγμένες στον τομέα αυτό, διαπιστώσαμε ότι, στο σύνολό τους, είναι σχεδιασμένα ώστε να επιτελείται κατά κύριο λόγο η συνεκπαίδευση των μαθητών με αναπηρία μαζί με τους άλλους συνομηλίκους τους, στα σχολεία της γειτονιάς τους, κάτω από συνθήκες πλήρους προγραμματισμού και ελέγχου. Εξαιρεση αποτελούν βαριάς μορφής κλινικές περιπτώσεις μαθητών, που δεν μπορούν να ωφεληθούν καθόλου από το πρόγραμμα ενός γενικού σχολείου κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες.

Η ένταξη των μαθητών με αναπηρία στα σχολεία προωθείται με σκοπό την ποιοτική μάθηση, την παροχή ευκαιριών βασισμένων στην ισότητα, την κοινωνική συμμετοχή και την κοινωνική δικαιοσύνη, τη διαφορετικότητα, μέσα σε ένα πλαίσιο ουμανισμού που θεωρεί την

αναπηρία ως χαρακτηριστικό της ανθρώπινης ύπαρξης. Η παιδαγωγική αυτή και όχι πλέον ιατρική προσέγγιση, η οποία ξεκίνησε να διαχέεται μεταξύ των προηγμένων χωρών στη δεκαετία του 1990 και πήρε πιο συγκεκριμένη μορφή και πλαίσιο στη δεκαετία του 2000, δίδει έμφαση στην συμμετοχική εκπαίδευση και όχι στο ειδικό σχολείο. Γίνεται πια, σαφές, πως το βασικό πρόβλημα των μαθητών με αναπηρία δεν πηγάζει από τους φυσικούς ή νοητικούς τους περιορισμούς, αλλά από την κοινωνική αντίδραση και τον αποκλεισμό που τους επιβάλλεται. Στην υλοποίηση αυτής της στρατηγικής συμβάλλουν και άλλοι κρατικοί φορείς, εκτός από αυτούς της εκπαίδευσης, όπως οι τοπικές αρχές και οι γονείς.

Ο βαθμός και η μορφή της ένταξης διαφέρει από χώρα σε χώρα, ανάλογα με τις κρατικές δομές και τους πόρους που διατίθενται, ανάλογα με το είδος και τη πολυπλοκότητα των μαθησιακών αναγκών και τέλος ανάλογα με την πληθυσμιακή σύνθεση και τις τοπικές ιδιαιτερότητες.

Ακολουθώντας την πορεία της ένταξης, τα προγράμματα της ειδικής φυσικής αγωγής δε διαφέρουν, στο γενικό τους πλαίσιο, από τα αντίστοιχα της φυσικής αγωγής. Ο αθλητισμός και οι κινητικές δραστηριότητες συντελούν στη φυσική, συναισθηματική και κοινωνική ευημερία των ατόμων με ή χωρίς αναπηρία. Ωστόσο, τα προγράμματα της ειδικής φυσικής αγωγής οφείλουν να είναι προσαρμοσμένα στη φυσική, αισθητηριακή, συναισθηματική και νοητική κατάσταση των μαθητών με αναπηρία καθώς και στις συμπληρωματικές ψυχοσωματικές και κοινωνικές τους ανάγκες.

Στα πλαίσια της φυσικής αγωγής, οι μαθητές με αναπηρία έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν την κίνηση ως μέσο επικοινωνίας, δημιουργικής έκφρασης και βελτίωσης της κιναισθητικής τους ικανότητας. Έχουν τις ευκαιρίες να συμμετέχουν σε ένα ευρύ φάσμα κινητικών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων που προωθούν τη διασκέδαση, τις ικανότητες, την αυτοεκτίμησή τους και την επικοινωνία με τους συμμαθητές τους.

Μέσω αυτής της εκπαιδευτικής διαδικασίας:

- βελτιώνονται φυσικά - βιολογικά, νοητικά και συναισθηματικά
- αποκτούν τη δυνατότητα συμμετοχής και προσαρμογής σε κοινά μαθησιακά περιβάλλοντα
- αναπτύσσουν κριτική στάση απέναντι σε θέματα διατροφής, υγείας και περιβάλλοντος
- αποκτούν τη δυνατότητα ψυχαγωγικών ευκαιριών που προσφέρονται μέσα στην εκπαιδευτική κοινότητα
- αναπτύσσουν ποικίλες αθλητικές ικανότητες
- αναπτύσσεται θετική αλληλεπίδραση και αλληλοαποδοχή ανάμεσα στους μαθητές.

Πέρα από το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο, και στο ευρωπαϊκό εκπαιδευτικό σύστημα παρατηρείται κενό, όσον αφορά στην ένταξη των ατόμων με αναπηρίες μέσω της φυσικής αγωγής και του αθλητισμού. Στην πραγματικότητα τα παιδιά με αναπηρία δεν συμμετέχουν εύκολα σε προγράμματα αθλητικών δραστηριοτήτων. Ίσως, γιατί αντιλαμβάνονται την συμμετοχή τους σε αυτά ανεπιτυχή. Παράλληλα, οι εκπαιδευτικοί υιοθετούν στάσεις στιγματισμού απέναντι στους μαθητές με αναπηρία και εν μέρει, αυτό οφείλεται στην έλλειψη εκπαίδευσης. Για το λόγο αυτό, το 1999 δημιουργήθηκε ένα θεματικό δίκτυο για την εκπαίδευση και την κοινωνική ένταξη των ατόμων με αναπηρία, μέσω της προσαρμοσμένης κινητικής δραστηριότητας. Ενδεικτικά, αναφέρονται ορισμένες από τις προτάσεις του δικτύου:

- η απαρχή της ένταξης στη φυσική αγωγή να γίνεται στο νηπιαγωγείο
- αύξηση των ωρών φυσικής αγωγής σε κάθε βαθμίδα
- υποχρεωτική συμμετοχή των μαθητών με αναπηρία στο μάθημα της φυσικής αγωγής

- δημιουργία συνθηκών προσβασιμότητας στα προγράμματα φυσικής αγωγής και άθλησης για τους μαθητές με αναπηρία
- διασφάλιση του σεβασμού της διαφορετικότητας μέσα στη τάξη
- αύξηση των ωρών ειδικής κατάρτισης του προσωπικού
- συμμετοχή των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής στις ειδικές ψυχοπαιδαγωγικές επιτροπές που αξιολογούν τις εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών
- αναμόρφωση της νομοθεσίας, ώστε να συμπεριλαμβάνει όλα τα εκπαιδευτικά πλαίσια και να αναφέρει ξεκάθαρα αυτό της ειδικής φυσικής αγωγής
- διαρκής ποιοτική αξιολόγηση της διαδικασίας ένταξης
- ετήσια ποιοτική και ποσοτική περιγραφή και καταγραφή αποτελεσμάτων της ένταξης σε εθνικό επίπεδο
- αξιολόγηση των επί μέρους σχεδίων που εκπονήθηκαν.

Η διαμόρφωση του προγράμματος ειδικής φυσικής αγωγής ακολουθεί συγκεκριμένους κύκλους προγραμματισμού. Κάθε ένας από τους κύκλους αυτούς έχει συγκεκριμένες φάσεις ανάπτυξης στο τέλος των οποίων πραγματοποιείται αξιολόγηση. Κατά τις δυο πρώτες φάσεις του προγραμματισμού οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει :

- να εξασφαλίσουν τις αναγκαίες υλικοτεχνικές υποδομές για τον εξειδικευμένο ή προσαρμοσμένο προγραμματισμό τους
- να προσδιορίσουν τις συγκεκριμένες φυσικές, κινητικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες που προτίθενται να

πραγματοποιήσουν, σε συνάρτηση με την αναπηρία των μαθητών και δια μέσου μιας διαδικασίας αξιολόγησης

- να αναπτύξουν ποικίλα μαθησιακά περιβάλλοντα και ηλικιακά κατάλληλες ευκαιρίες ένταξης, μέσα και έξω από το σχολείο
- να θέτουν εφικτούς στόχους, ανάλογα με την αναπηρία των μαθητών τους
- να προετοιμάσουν, αν κριθεί αναγκαίο, τους μαθητές χωρίς αναπηρία για την αποδοχή των μαθητών με αναπηρία.

Η εφαρμογή και η αξιολόγηση αποτελούν τις τελευταίες φάσεις των κύκλων προγραμματισμού, όπου οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει:

- να προωθούν την ατομική και ομαδική δημιουργική έκφραση μέσω δραστηριοτήτων, όπως ο χορός, η κολύμβηση, το παιχνίδι κλπ.
- να αναπτύσσουν δραστηριότητες με τις οποίες θα διατηρήσουν ένα υψηλό επίπεδο φυσικής ικανότητας
- να χρησιμοποιούν ποικίλους τρόπους παρεμβάσεων, όπως η εξατομικευμένη διδασκαλία, η επίδειξη μοντέλων, η συμβουλευτική και η ομαδική διδασκαλία
- να παρέχουν στους μαθητές τις κατάλληλες ευκαιρίες προκειμένου να μάθουν να εφαρμόζουν τις συγκεκριμένες δεξιότητες με τους συμμαθητές τους χωρίς αναπηρία
- να αυξάνουν σταδιακά την ευθύνη των μαθητών για τις επιλογές και τις συνέπειές τους
- να εξασφαλίσουν την οικοδόμηση σχέσεων αμοιβαίου σεβασμού με τους συμμαθητές τους και τους ενήλικους

- να ενισχύουν την ψυχοκινητική ανάπτυξη των μαθητών, ενθαρρύνοντάς τους να συμμετέχουν τακτικά σε προγράμματα δραστηριοτήτων
- να προσαρμόζουν το φυσικό και ψυχαγωγικό πρόγραμμα έτσι, ώστε να λειτουργεί μέσα στο πλαίσιο της διαδικασίας ένταξης.

Οι Έλληνες εκπαιδευτικοί, μέχρι πρόσφατα, προσέγγιζαν το περιεχόμενο του θεσμού της ένταξης περιστασιακά και μάλιστα σε πλαίσιο το οποίο είχε διαμορφωθεί στο εξωτερικό. Η πρώτη επαφή με το θεσμό, σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο, έγινε στις αρχές της δεκαετίας του 1990 όταν ομάδες εκπαιδευτικών, κυρίως της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, ήλθαν σε άμεση επαφή με προγράμματα των χωρών - μελών της Ε.Ε.

Οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής που εργάζονταν στις σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής έγιναν κοινωνοί αυτών των προγραμμάτων και μαζί με τα μέλη του διδακτικού επιστημονικού προσωπικού της ειδικής φυσικής αγωγής των Τ.Ε.Φ.Α.Α., που ενεπλάκησαν στα προγράμματα αυτά, επιμόρφωσαν τους συναδέλφους τους. Οι επιμορφώσεις αυτές, όμως, δεν έτυχαν κεντρικού συντονισμού από τις υπηρεσίες της πολιτείας, με αποτέλεσμα ακόμη και σήμερα να υφίσταται μια νεφελώδης κατάσταση ως προς την ουσία και το περιεχόμενο της ένταξης, κυρίως όσον αφορά στη φυσική αγωγή.

Η απαίτηση των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής που εργάζονται ήδη σε σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για επιπλέον επιμόρφωση και ειδίκευση, σε συνάρτηση με την απαίτηση για αναλυτικό πρόγραμμα στην ειδική φυσική αγωγή, επιβεβαιώνει τα παραπάνω και σκιαγραφεί τη σημερινή πραγματικότητα.

Συνοψίζοντας, αυτό που, κατά την κρίση μας, απαιτείται στο χώρο της ειδικής φυσικής αγωγής, κατά την παρούσα περίοδο, είναι ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη, η εφαρμογή και στη συνέχεια η αξιολόγηση ενός

αναλυτικού προγράμματος σπουδών, με τη συνεργασία των Διευθύνσεων Φυσικής Αγωγής και Ειδικής Αγωγής του Υπ.Ε.Π.Θ., του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και των Τ.Ε.Φ.Α.Α. της χώρας.

Θεωρούμε ότι για την ειδική φυσική αγωγή απαιτείται η διαμόρφωση ενός καθαρά ελληνικού μοντέλου, στηριγμένου στην πραγματικότητα και στις δυνατότητες της ελληνικής δημόσιας εκπαίδευσης. Η μέχρι σήμερα υιοθέτηση μοντέλων του εξωτερικού δεν έφερε και δεν πρόκειται να φέρει ουσιαστικά αποτελέσματα. Η ανάγκη διαμόρφωσης του ελληνικού Α.Π.Σ. για την ειδική φυσική αγωγή καθώς και των επί μέρους αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών για κάθε κατηγορία μαθητών με αναπηρίες είναι πρωταρχική. Μόνο στην περίπτωση αυτή, τα οποιαδήποτε προγράμματα ένταξης θα μπορέσουν ν' αποδώσουν. Σε αντίθετη περίπτωση, η ένταξη θα αποτελεί έναν ιδεώδη στόχο χωρίς προϋποθέσεις επίτευξης.

Τέλος, για να εφαρμόζεται επιτυχημένα η ειδική φυσική αγωγή, είναι απαραίτητο η ευρύτερη κοινωνία να διάκειται ευμενώς προς την ένταξη των ατόμων με αναπηρία. Ευχής έργο, οι μικτές τάξεις φυσικής αγωγής, μα κυρίως, οι μεικτές διοργανώσεις εθνικού και περιφερειακού επιπέδου που θα τυγχάνουν μεγαλύτερης αποδοχής και υποστήριξης από τις τοπικές κοινωνίες, από ότι σήμερα. Διότι, ας μην ξεχνάμε πως ο τρόπος που η κοινωνία αντιμετωπίζει τις ευαίσθητες πληθυσμιακές ομάδες, είναι ενδεικτικός του επιπέδου ανάπτυξης του πολιτισμού και της ευημερίας της.

Βιβλιογραφία

1. Bayerisches Staatsministerium für Unterricht und Kultus (2003), «Lehrpläne an Förderschulen in Bayern», München
2. European Agency (2006). Η εκπαίδευση των ειδικών αναγκών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. www.european-agency.org/nat_ovs.
3. European Agency for Development in Special Needs Education (2003), «Special Education across Europe in 2003. Trends in provision in 18 European countries», Brussels
4. H. M. M. of Education (2004), «Curriculum on Line. National Curriculum Programmes of Physical Education», Department of Education and Skills, London
5. H.M.P.O. (2002), «The Special Educational Needs Code of Practice (Department for Education and Skills)», London
6. Τριπόδης. Ν., 2005, Ιδεολογικές επιδράσεις στην ειδική φυσική αγωγή στην Ελλάδα τον 20^ο αιώνα, Διδακτορική διατριβή, Αθήνα
7. Ministry of Education (2003), «Education for pupils and adults with learning disabilities», Stockholm
8. National Agency for Education (2003), «Curriculum for the compulsory Education - Pre - School», Stockholm
9. Sypsa, C., Panou, P., & Samouilidou A. (2005). Adapted physical activity in Greece. Comparative study. Leuven: Katholieke Universiteit, Faculty of Kinesiology and rehabilitation sciences.
10. Thematic Network of Adapted Physical Activity (2006). Εκπαιδευτική και κοινωνική ένταξη των ατόμων με αναπηρίες μέσω της φυσικής δραστηριότητας.